

ÖSZTÖNÖS MUNKATERÁPIÁS TEVÉKENYSÉG

ef Zámbó István festőművész kiállítása

Hegykő, Tornácos Étterem és Panzió, Borostyán Terem

2014. július 11 –

Ez egy vidám, laza, önfeledt kiállítás néhány kósza, a dolgok mögött ólálkodó, a halál képében tetszelgő, sötét gondolatfelleggel. Ezzel a lazasággal és önfeledtséggel, ezzel a szorongató haláltudattal áthatott az egész ef Zámbó-életmű, amely már a múlt század hatvanas-hetvenes évtizedfordulója óta épül, vagyis lassan már ötven esztendeje. Érdeemes a kezdetekre visszapillantani: az izgalmakban bővelkedő pályakezdekről tudósított a művészeti szaklap 1972-es, Szentendrei amatőrök című tudósítása:

„A szentendrei amatőrök közül a legszorgalmasabb Zámbó István, aki a Dunakanyar Vízművek dolgozója és aki ötletes kollázsokat készít deszkalapokra, meg azoknak a téstás fateknőknek a belsejére, amikkel a teknővájó cigányok látták el a falusi háztartásokat. Zámbó rájött, megismerte, hogy a kollázs valójában a merész képzettársítások, a gondolkodás mozgékonyosságának a műfaja, vagyis annak a képességnek, amivel ő remekül rendelkezik. A kitalálásban otthonosabb inkább, mint a csinálásban, amiről jócskán nyers színvilágú, olajjal festett képei tanúskodnak a legjobban. De az odaadás hiányát a huszonkét éves Zámbó István megnyerő szellemességgel pótolja. Ez a szellemesség címadásaiban is megnyilvánul. ... A nagy átkelés pszichoprenaturális teknője a címe az egyik kollázsának. Azzal játszik tehát, ami csak játékra való.”

A dolgok aztán a művész önhibáján kívül később, megtartva azért játékos alaptermészetüket kissé komolyabbra fordultak: hosszan sorolhatnánk a lassan öt évtizedes ef Zámbó-recepció hivatalos fogadtatásának (Belügyminisztérium, Művészeti Ügyosztály) és kritikafolyamának fő- és mellékszólamait, alaptételeit és kitételeit. Összefoglaló érvénnyel azonban talán leginkább egy szigorú szakmai megszólaló, Pataki Gábor művészettörténész 1996-os eszmefuttatását érdemes megidéznünk: „A Vajda Lajos Stúdió többi őstagjával együtt egy jó értelemben vett, szinte pimasz gátlástalansággal kavart össze stílusokat és motívumokat, s épp az volt a rendkívül izgalmas benne, hogy ez az összahajigált katyvasz mégis milyen elemi eleganciával, öntudatlan rafinériával rendeződött végtére össze művé. Ösztönös preszióz, neodadaista rokokó – e kibékíthetetlennek tűnő tulajdonságok és magatartásmoделlek mégis mintha szervesülni tudtak volna benne. Eme első pillantásra szabályozatlanul kavargó világ részecskéi persze azután ülepedni kezdtek. Kialakult egy immár félreismerhetetlen, többé-kevésbé stabil motívumszótár...”

És valóban, az életmű lényege valószínűleg a vissza-visszatérőn feltűnedező ef Zámbó-motívumokban rejtezik, amelyeket akár homályszimbólumoknak is nevezhetünk. A homályszimbólum, mint ef Zámbó-i esztétikai kategória rejtezkedőn utaló természetű, mert kerüli a rá- és felmutatásokat, és a nagy felismerések és felismertetések helyett a bizonytalanságok világába kalauzol. Mint a hatalmas fenékké forduló szív, a csonttal villódzó kalapács, a fürdőjelenetet befoglaló befőttesüveg, az elégett gyufa, a krampuszon lovagló létrafejű alak, az antropomorf, szeretkező felhőkarcoló, a sugárzó koporsó, az önfényt szopó halott, a semmire rámutató ujj, a felhasadt-összevarrt felhő, a Miskakancsóval barátkozni próbáló szupermen, a kecses szárnycsapásokkal tovaszálló dinnyeszelet, a fekete fényt sugárzó – vagy magába gyűjtő – villanykörte. A jelentések szintjén minden világos – mint egy

fekete villanykörte – és minden titokzatosan rejtett értelmű, minden valóságos és a fantasztikumok világába emelkedő, vidám és komor, személyes hangú és demonstratív, erotikus és gyengéd szeretettel áthatott, részletekben elmélyülő és univerzális, figuratív és absztrakt, elvonatkoztatott és konkrét, érzékeny és nyers. Azonban túlságosan is didaktikus és egyszerűsítő eljárás lenne ezzel az ellentétpárokra való hivatkozással megtalálni vélni a kulcsot: ef Zábó festészete és tárgyalgó művészete ugyanis éppen az ellentétek kiegyenlítődének, egymásba mosódásának, a pólusok felcserélődésének, a végletek egymásba érésének a színtere. Ahol minden más, mint ami. Ahol a realitások abszurdítása logikus, természetes és önmagával azonosan más: ahol önmagára nem hasonlít az eredeti és jól megszokott forma.

ef Zábó tradíciókba ágyazódó és radikálisan újító szellemű mű-világának minden fontos alkotása természetesen nem szerepelhet egy kiállításon: ez a válogatás – amely Horváth László fantasztikus magángyűjteményének egyik különleges kollekciója – csupán bepillantást adhat az életműbe, de nem jelenítheti meg a munkásság tág dimenzióit. A XX. század harmadik harmadának és az ezredforduló éveinek magyar, szentendrei művészetéhez kötődő, a képzőművészet és a más művészeti területek és ágazatok, műfajok és műnemek között szabadon csapongó alkotó produkcióját valószínűleg így foglalja majd össze a hallatlan gazdag eseménytörténet zuhatagában elvesző interpretátor: munkássága mind műfajilag, mind technikailag rendkívül összetett. A vászonra és farostlemezre festett olajképek, valamint a tusrajzok, akvarellek, szitanyomatok, a bronzból és poliészterből öntött kis- és monumentális plasztikák, az assemblage-ok a tradicionális műformák köreihez kapcsolhatók, míg a performance-ok, akciók (amelyekben a képzőművészet mellett egyenrangú szerepet kapnak a zenei, az irodalmi és színházi effektusok) már a avantgarde újabb kifejezésformáinak reprezentánsai. A képzőművészeti ágazatokban kifejtett munkásság mellett ef Zábó István a hetvenes-nyolcvanas-kilencvenes évtizedek alternatív művészetében meghatározó jelentőségű irodalmi és zenei előadások, koncertek, videóprodukciók, akciók, furcsa operaelőadások szervezője, rendezője és résztvevője. Művészetét a XX. század magyar művészetében rendkívül jelentős szentendrei hagyományok egyik fontos ágához kapcsolódó szurrealista látásmód határozza meg, amelyet erőteljesen színez a dadaizmussal, a neoprimitivizmussal áthatott alkotói attitűd, valamint a pop-művészet hatásvilága. A látomásosság és a kollázstechnika sajátos szintéziseként szerveződő, nemegyszer meghökkentő hatású, máskor fájdalmasan ironikus korképet megrajzoló képi-tárgyi világban hangsúlyosan vannak jelen az erotikus szólások. Azt vélhetnénk, hogy ef Zábó István kiállításának szimbolikus síkjain és jelképes tereiben egy olyan művészeti plázában járunk, ahol mindenki megtalálja az őt érdeklőt és a neki tetszőt: pedig csak a minket körülvevő, a minket körülvevő világ ijesztő szépségeibe, fájdalmas drámáiba, meditációs konfliktusaiba ütközünk lépten-nyomon művei szemlélése közben.

És mindezen közben nem szabad megfélelkezünk néhány ef Zábó-alaptételről: minden különös és minden köznapi egyszerre, minden múlandó és semmi sem változik, és minden ugyanaz másképpen. A művészet ösztönös munkaterápiás tevékenység – és ez mind alkotói, mind befogadói szempontból érvényes. És akkor teljesíti a kép a hivatását, ha olyan dolgokat juttat a befogadó eszébe, amelyre az alkotó egyáltalán nem gondolt. Merüljünk el hát bátran ef Zábó István képeinek világában.

Wehner Tibor